

Metodologia Montessori

w nauczaniu języków obcych osób dorosłych

Alina Doroch

Pomóż mi to zrobić samemu – to słowa, które najlepiej charakteryzują założenia metodologii Marii Montessori, od lat przyciągającej uwagę nie tylko pedagogów czynnie zaangażowanych w nauczanie dzieci i młodzieży, ale także rodziców doceniających zalety filozofii edukacyjnej włoskiej lekarki, która to filozofia stanowiła ważny wkład do nauczania. Pomimo iż od samego początku ta pedagogika skupiała się na dzieciach oraz młodych odbiorcach do 18. roku życia, podejmowano próby zaadaptowania jej założeń w kształceniu osób dorosłych.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie, w jaki sposób pedagogika wypracowana przez Marię Montessori może być przystosowana do nauczania języków obcych osób dorosłych. Aby lepiej pojąć jej istotę, należy zdać sobie sprawę z tego, iż nie jest to w pełnym tego słowa znaczeniu metodyka nauczania, ale raczej filozofia, która rozpatruje podejście do życia i do metod kształtowania go w taki sposób, aby wspomagać optymalny rozwój jednostki. Zdaniem Marii Montessori, dążenie do wszechstronnego rozwoju pozwoli na wykreowanie w dzieciach takich cech, jak: empatia, współczucie, lojalność, uczciwość, troskliwość, chęć niesienia pomocy innym, czyli tego, czym powinien się charakteryzować człowiek w dorosłym życiu, a nauczyciel jest w tym dążeniu swego rodzaju przewodnikiem (Lloyd 2008:86).

Filozofia pedagogiczna Marii Montessori

Dzieła francuskich lekarzy, Jeana-Marca-Gasparda Itarda (1774-1838) i Édouarda Séguina (1812-1880), oraz własne obserwacje uzmysłowiły Marii Montessori, że rozwój i kształcenie dzieci upośledzonych umysłowo stanowi problem raczej natury pedagogicznej aniżeli medycznej. Zatem, w odpowiednim otoczeniu i przy właściwej opiece, takie dzieci funkcjonowałyby prawidłowo.

Z czasem okazało się, że metoda zaproponowana przez Marię Montessori stworzyła podwaliny nowoczesnej pedagogiki kładącej nacisk na wszechstronny rozwój dziecka, uwzględniający dorastanie fizyczne, kulturowe i społeczne. Wykorzystując różne obszary rozwoju dziecka, pozwala ona na pielęgnowanie indywidualnych cech osobowości, formowanie prawidłowego charakteru, zdobywanie wiedzy, umiejętności szkolnych i współdziałania. Według Marii Montessori *przygotowanie otoczenia i przygotowanie nauczyciela to praktyczny fundament naszego wychowania. Postawa nauczyciela musi zawsze wynikać z miłości. Dziecku należy jest pierwsze miejsce, a nauczyciel idzie za nim i wspiera je* (Montessori [1923]1979:139). Takie podejście do nauczania, wsparte przekonaniem, że każde dziecko jest inne, pozwoliło na indywidualne traktowanie każdego z nich, przy jednoczesnym wdrażaniu do samodzielności.

Maria Montessori zmieniła obraz szkoły, zainicjowała nowe programy kształcenia i przeddefiniowała rolę nauczyciela: z mentora do roli opiekuna i przewodnika. W sposób mistrzowski połączyła naukową metodę porównawczą i analityczną z praktyką duchowej świadomości i akceptacji (Epstein 2014:7-8).

Metoda zaproponowana przez Marię Montessori stworzyła podwaliny nowoczesnej pedagogiki kładącej nacisk na wszechstronny rozwój dziecka, uwzględniający dorastanie fizyczne, kulturowe i społeczne.

Cele projektu MMLT

Filozofia edukacyjna Marii Montessori stała się podstawą inicjatywy pedagogicznej Szczecińskiej Szkoły Wyższej Collegium Balticum, która uczestniczyła w realizowanym w ramach programu „Uczenie się przez całe życie” projekcie *Montessori Methodology in Language Training* (MMLT). Celem projektu zrzeszającego partnerów z sześciu krajów: Wielkiej Brytanii, Włoch, Grecji, Rumunii, Węgier i Polski, było opracowanie wspólnej metody nauczania języków obcych w grupach osób dorosłych, opartej na metodologii Montessori. Partnerzy postawili sobie za cel wyposażenie nauczycieli języków obcych w innowacyjną i praktyczną metodę umożliwiającą im ugruntowanie posiadanych umiejętności i opanowanie nowych.

Rola nauczania języków obcych w procesie edukacyjnym osób dorosłych zajmuje istotne miejsce chociażby ze względu na znaczne różnice w metodologii nauczania dorosłych oraz nauczania dzieci i młodzieży. Dorosły kursant często podchodzi do nauki języka obcego poznawczo, ale jednocześnie może mieć duże problemy w przyswajaniu języka (choćby z powodu stresu związanego z nauką w grupie o zróżnicowanym poziomie znajomości języka, presji czasu czy dyskomfortu psychicznego wynikającego z konieczności zaprezentowania się na forum grupy). Stąd też taki słuchacz obiera różne strategie uczenia się, w zależności od swoich możliwości, osobowości, typu zadania lub szeregu innych czynników. W każdym z tych przypadków przygotowanie przez nauczyciela odpowiedniego otoczenia (Vyverberg 2013) i materiałów wspomagających proces uczenia

się jest równie istotne jak wypracowanie zindywidualizowanego toku uczenia się (Smith i Strong 2009:724-725). Jednak i w takim razie sposób postępowania nauczyciela nie odbiega od tego, który funkcjonuje w uczeniu dzieci.

Stres a nauka języków obcych

W projekcie MMLT nauczanie dotyczy osób dorosłych wywodzących się z różnych grup społecznych i zawodowych oraz osób w zaawansowanym wieku pragnących uczyć się języków obcych. Celem współpracy było opracowanie szeregu dobrych praktyk, które mogą być pomocne w opanowaniu stresu towarzyszącego wielu dorosłym słuchaczom uczącym się języka obcego. To właśnie wiedza o stresie stała się motywem przewodnim w przygotowaniu programu. W wyniku analiz i wspólnej pracy wszystkich partnerów projektu zdiagnozowano 10 głównych przyczyn stresu utrudniającego naukę języków obcych:

- obawa przed oczekiwaniami nauczyciela;
- potrzeba uzyskania natychmiastowych wyników;
- trudności w zapamiętywaniu (zaburzenia występujące u uczącego się i/lub blokada psychologiczna);
- potrzeba znajomości zasad gramatycznych poprzedzająca próby mówienia w języku obcym;
- obawa przed popełnianiem błędów, strach przed porażką, ocenianiem i zażenowaniem;
- presja grupy;
- presja związana z realizacją harmonogramu programów nauczania;
- poczucie lojalności w stosunku do języka ojczystego i kultury, a co się z tym wiąże – wykazywanie braku zainteresowania kulturą języka obcego;
- konieczność posługiwania się językiem docelowym – unikanie przez uczących się komunikowania się w języku obcym w grupach jednojęzycznych;
- brak pewności siebie.

Następnie ustalono zestawy ćwiczeń, które, zdaniem partnerów mających doświadczenie w nauczaniu osób dorosłych, mogłyby okazać się pomocne w stopniowym eliminowaniu przyczyn stresu. W efekcie powstał przewodnik dla nauczycieli pracujących z dorosłymi.

Autorzy tego poradnika celowo nie używają określenia *podręcznik do nauki języka obcego*. Opracowanie jest bowiem zbiorem ćwiczeń i aktywności, z których każda została szczegółowo omówiona i opracowana w czasie spotkań warsztatowych.

Maria Montessori zainicjowała nowe programy kształcenia i przedefiniowała rolę nauczyciela: z mentora do roli opiekuna i przewodnika. W sposób mistrzowski połączyła naukową metodę porównawczą i analityczną z praktyką duchowej świadomości i akceptacji.

Poradnik

Opracowany w trakcie projektu poradnik *Metodologia Montessori w nauczaniu języków obcych. Praktyczny poradnik nauczania osób dorosłych* stanowi zbiór wskazówek dla nauczycieli języków obcych pracujących z dorosłymi. Obejmuje on pięć rozdziałów.

W poradniku szczegółowo omówiono 12 zasad kształcenia zgodnych z pedagogiką Montessori, tak aby każdy czytelnik niemający z nią dotąd styczności mógł wyrobić sobie pogląd na jej temat. Te zasady są rozpatrywane w ramach czterech kategorii:

Otoczenie

- odpowiednio przygotowane otoczenie – warunek ten jest kluczem do wykorzystania metodologii Montessori;
- uporządkowane sale – materiały do zajęć powinny być łatwo dostępne, tak aby uczący się mogli samodzielnie pracować.

Technika nauczania

- (samo)uczenie się – studenci sami dokonują wyboru celu swojej nauki, materiałów oraz kryteriów ewaluacji;
- samokontrola w dostrzeganiu i eliminowaniu błędów za pomocą materiałów dydaktycznych;
- nauka poprzez działanie – studenci odkrywają zasady gramatyczne poprzez poprawne lub błędne ich zastosowanie

wanie w sytuacjach zbliżonych do realnych zachowań komunikacyjnych;

- lepsze przyswajanie poprzez powtarzanie – ćwiczenia są tak skonstruowane, aby umożliwić studentom powtarzanie omawianego materiału;
- swobodny wybór czasu nauki i rodzaju wykonywanych zadań – studenci decydują, jak długo i kiedy chcą pracować.

Rola nauczyciela

- nauczyciel występuje jako obserwator, nie jako wykładowca;
- lekcja ciszy – nauczyciel zachęca do rozwoju samoświadomości i refleksji w całkowitej ciszy;
- uczenie szacunku dla innych i otoczenia (również materialnego).

Poszukiwanie i opracowywanie materiałów dydaktycznych

- analizowanie ruchu i mowy ciała uczących się w trakcie zajęć za pomocą nowych materiałów oraz tych, które były już wcześniej wykorzystywane;
- odwoływanie się do wrażliwych okresów w nauczaniu (jak choćby uwarunkowania psychofizyczne) w trakcie opracowywania materiałów do nauki i przygotowywania otoczenia – autorzy podręcznika rozumieją to jako respektowanie możliwości i chęci uczącego się do wykonywania konkretnego zadania.

Na podstawie wyżej wymienionych zasad autorzy poradnika podkreślili szczególny charakter tego podejścia pedagogicznego, jednocześnie prezentując w formie nagrania wideo przykładową lekcję języka obcego. W materiale zawarto również część praktyczną, w której autorzy pokazują, jak można wykorzystać zasady metodologii Montessori do rozwiązywania powtarzających się problemów. Poradnik zawiera 10 tabel. Każda z nich prezentuje rodzaj stresu oraz diagnozuje dany problem jako poznawczy lub emocjonalny, jednocześnie przedstawiając objawy towarzyszące danemu rodzajowi stresu oraz jego potencjalne przyczyny. Następnie podane są dwa lub trzy typy ćwiczeń ze szczegółowym ich opisem oraz celem, jaki powinien zostać osiągnięty, co powinno w dużej mierze przyczyniać się do stopniowego eliminowania problemu. W tabeli umieszczone są również uwagi dla nauczyciela, informujące go, na czym powinien się skoncentrować w przypadku omawianego problemu. Ponadto dołączono informację, która z zasad Montessori odnosi się do wspomnianego rodzaju stresu i jak znajduje ona zastosowanie

w nauczaniu dzieci. Ta ostatnia informacja pozwala uzmysłowić sobie, że te same zasady można stosować u dorosłego odbiorcy. Ponieważ informacyjny charakter niniejszego artykułu nie pozwala na bardziej szczegółowe wyjaśnienie opisywanej problematyki, osoby zainteresowane projektem odsyłam do strony internetowej, na której opublikowany jest wspomniany poradnik.

Sposób, w jaki przedstawiono podejście do wyżej opisanych rodzajów stresu, spotkał się z dużą aprobatą nauczycieli, którzy w fazie testowania poradnika mieli możliwość zweryfikowania jego praktycznej części i zawartych w nim przykładowych zajęć, jednocześnie odwołując się do konkretnych zasad Montessori (Gastaldi i Marsili 2014:9-26).

Metodologia Montessori wymaga nie tylko podania wskazań ogólnych, ale także opracowania konkretnych przykładów realizacji założeń ogólnych w kontekście danego przedmiotu. Dlatego też w poradniku nie mogło zabraknąć pełnowymiarowych zajęć, a każdy przykład został opatrzony komentarzem. Każda z czterech zaprezentowanych lekcji wykorzystuje wszystkie elementy charakterystyczne dla omawianej metodologii, umożliwiając słuchaczom pracę w optymalnym tempie i uwzględniając ich indywidualny rozwój. Ponadto materiały dla nauczycieli zostały uzupełnione o dodatkowy dokument *Analizę potrzeb studenta*, którą nauczyciel może się posłużyć w celu lepszego zdefiniowania potrzeb, oczekiwań, mocnych i słabych stron uczącego się. Pytania uwzględnione w tym dokumencie dotyczą wewnętrznej motywacji studenta do nauki języka obcego, umiejętności, jakie chciałby doskonalić, jego planów związanych z nauką języka, zainteresowań, które mogłyby wpływać na rodzaj materiałów przygotowywanych przez nauczyciela, oraz innych informacji pozwalających na bardzo staranne przygotowanie materiałów dydaktycznych i metody prowadzenia zajęć, tak aby możliwe było w jak największym stopniu opracowanie zindywidualizowanego toku zajęć. Ponadto dołączono szereg dodatkowych materiałów dla prowadzącego w postaci map myśli, planów zajęć oraz nagrań wideo (Gastaldi i Marsili 2014:75-88).

Materiał został przedstawiony i omówiony w trakcie warsztatów prowadzonych w ramach projektu przez wszystkich partnerów, w formie stacjonarnej oraz online. Celem warsztatów było poddanie poradnika weryfikacji przez nauczycieli uczących na co dzień osoby dorosłe o różnych potrzebach i możliwościach oraz uczące się w diametralnie odmiennych

warunkach, mogących determinować efekty procesu uczenia się. Po zakończeniu warsztatów przetestowano wszystkie elementy oraz ćwiczenia zawarte w opracowaniu, a spostrzeżenia przekazane przez nauczycieli zostały wykorzystane do udoskonalenia wspomnianych materiałów. W końcowej fazie pracy nad poradnikiem każdy z partnerów przetłumaczył go na swój język narodowy (grecki, polski, rumuński, węgierski oraz włoski). Poradnik będzie udostępniany nauczycielom jako źródło inspiracji.

* Osoby zainteresowane projektem znajdą więcej informacji o jego realizacji w wydaniu *Przeglądu Humanistycznego nr 8 (wydawnictwo Szczecińska Szkoła Wyższa Collegium Balticum)* oraz na stronie www.mmlt.eu.

Bibliografia

- Bonner, Ch. (red.) (2005) *Reducing Stress-Related Behaviours in People with Dementia: Care-Based Therapy*. London: Jessica Kingsley.
- Doroch, A. (2013) *Research on Montessori Education and Learning Methods for Adults in Poland*. Szczecin: The Polish National Report.
- Epstein, P. (2012) *Montesori na całe życie: zadziwiające obszary rozwoju* [online] [dostęp 15.05.2015] [prezentacja].
- Epstein, P. (2014) *Z notatek pedagoga Montessori. Poradnik*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Gastaldi, L., Marsili, R. (2014) *Metodologia Montessori w nauczaniu języków obcych. Praktyczny poradnik nauczania osób dorosłych*. [online] [dostęp 27.07.2015].
- Lloyd, K.M. (2008) *An Analysis of Maria Montessori's Theory of Normalization in Light of Emerging Research in Self-regulation*. Ann Arbor: ProQuest, LLC.
- Montessori, M. ([1923]1979) *The Child In the Family*. New York: Avon Books.
- Mountain, G. (2005) *Rehabilitation for People with Dementia: Pointers for Practice from the Evidence Base*. W: M. Marshall (red.) *Perspectives on Rehabilitation and Dementia*. London: Jessica Kingsley, 60.
- Smith, A.F.V., Strong, G.E. (2009) *Adult Language Learners: An Overview*. W: *Adult Language Learners: Context and Innovation*. Teachers of English to Speakers of Other Languages (TESOL) [online] [dostęp 15.04.2015].
- Vyverberg, M. (2013) *Montesori for Adults: Applying Basic Principles*. [online] [dostęp 20.04.2015].

Alina Doroch

Wykładowca języka angielskiego na Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym w Szczecinie, a także literatury brytyjskiej i amerykańskiej oraz realizownawstwa brytyjskiego w Szczecińskiej Szkole Wyższej Collegium Balticum. Napisała podręcznik do nauki języka angielskiego *Well Said!* Autorka artykułów w języku angielskim poświęconych kulturze brytyjskiej.